

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԵՐ ԵՒ ՔՈՅՐ ԵԿԵԼԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԱՅՈՑՈՑՑԻՐՈՒՆ, ՎՐԱՅ ԵՒ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւագ Տօներ. — Քրիստոսի Մննդեան հրաշափառ տօնը կամ զայն կանխող պահեցողութեան օրերը Աւագ Տօներով դիմաւորել յատուկ է միայն մեր Եկեղեցիին, Հատինք ունին իննօրեակի դրութիւն, և Դեկտ. 15-23ի միջոցին կը կոտորեն երեկոյեան մասնաւոր պաշտամունք կամ Պատարագ, ուր զանց կ'առնուի Նոր կտաւ կորանի առաքելական ընթերցումը: Իսկ Ժողով թարգմանաբար, զոր մերինէն աւելի համառօտեալ ձևով, կ'արտասանեն կամ, հանդիսաւոր օրերուն, կ'եղանակեն Ս. Պատարագի սկիզբները, կը դադարեցուի Adventի չորս եօթնեակներու բովանդակ ընթացքին:

Չորս են թիւով Աւագ Տօները, ուր կը տօնուին եօթ մեծ սուրբեր, մեծ մասամբ առաքեալներ, երեք զոյգեր առաւել Ս. Ստեփանոս: Առաջինը անոնցմէ տօնն է Դաւրի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեղափոխութեան Պէտքէն: Պէտքէն է ըսել թէ միայն մեր Եկեղեցին է որ մեծ հանդիսութեամբ կը տօնէ յիշատակը Դաւիթ մարգարէի: Հատինք մօտ 29 Դեկտ. ին կը յիշատակուի: Յունաց մօտ կը յիշատակուի Ս. Մննդը կանխող Նախահարց Կիրակիին:

Միւս կողմէ, Ս. Յակոբոս Տեղափոխութեան տօնը մեծ շուքով կը նշուի Հոկտ. 23/5 Նոյմ. ին Յոյն Օրթոտօք Եկեղեցւոյ կողմէ: Ըլլալով առաջին եպիսկոպոսը (կամ Պատրիարքը) Երուսաղէմի, այդ օր Պատրիարքը կը պատարագէ Ս. Յարուսեան Տաճարի գաւթին արեւմտակողմը գտնուող եւ սուրբին անունը — որուն կը կցուի երբեմն արդար մակդիրը կրող մասնաւոր մէջ, որ կը ծառայէ իբրեւ համայնքային եկեղեցին տեղացի Արար-Օրթոտօք հասարակութեան: Հատինք այդ սուրբին յիշատակը կը յարգեն 3 Մայիսին և անոր անունը տուած են Երուսաղէմի հիւսիս՝ Պէյթ Զանինս արեւարձանի իրենց եկեղեցին:

Պէտք է ըսել թէ մինչ Յունաց մօտ երկու Յակոբոսներէն նախապատին է Տեղափոխութեան — Գլխադրի յիշատակը, 30 Ապրիլ/13 Մայիսին, մեծ զանգով իսկ չեն դիմաւորեր —, Հատինք մօտ այդ կ'երթայ Գլխադիրին, 25 Յուլիսին տօնախմբուած: Թիւրքա տօնը պատճառն է այն աւանդութիւնը, ըստ որում սուրբին մարմինը, ծովագնաց ճամբորդութեամբ, հասած է Սպանիա, ուր կը հանգչի Saint José de Compostella Ուշուած իբրեւ առաքելի ծառայող սրբորանին մէջ, կարատեն որ Սպանական Հիւպատոսը ներկայ կ'ըլլար այդ օրուան Պատարագին:

Մեր մօտ Դեկտ. 23 ին (եթէ Կիրակի, Չորեքշաբթի կամ Ուրբաթ օրուան հանգիսի՝ 24 ին — հոս՝ 5 կամ 6 Յունուարին) է որ Դաւիթն ու Յակոբոսը կը տօնուին միասին: Ինչպէս տեսանք, միայն Հայց. Եկեղեցին է որ երկուքին յիշատակը կը միացնէ, որուած ըլլալով որ առաքեալը կը սեղէր Դաւիթի ցեղէն, ինչպէս Յովսէփ՝ իր հայրը, որուն յիշատակն ալ Յայսմաւուրքը կը կապէ այդ օրուան:

Ստորագրեալ Օրացոյցը այս տօնը կ'ընդունի իբրեւ Տօն Առաքելական Սուրբ Արքուդոյ Երուսաղէմի: Տեղափոխութեան մարմինը թաղուած ըլլալ կը կարծուի Մայր Տաճարի Աւագ Սեղանին ներքեւ, մինչ իր Աթոռը ցոյց կը ցուցի դասին մէջ, որու պատուանդանին կը բարձրանայ Սրբազան Պատրիարք Հայրը առաւօտեան ժամագլուխեան ընթացքին: Աւագ Սեղանին վրայ մատուցուած հանդիսաւոր Ս. Պատարագի ընթացքին կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Ս. Աթոռոյս հանգուցեալ Պատրիարքաց հոգիներուն համար: Յոյներն ալ Մննդեան տօնը կանխող Կիրակիին Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ կը կատարեն հոգեհանգիստ իրենց Պատրիարքաց հոգիներուն համար, երբեմն օրուան մը տարբերութեամբ մերինէն:

Երկրորդը Աւագ Տօներուն է տօնը Ասեփ սնոսի նախասարկաւորին եւ առաջին մարտիրոսին: Նախասարկաւորը կարելի է փոխանակել Նախակալ բառով, ինչպէս աւելին այլ Եկեղեցիներու Օրացոյցներէ:

Սուրբին քարկոծման վայրը նկատուած է Կեղրոնի Զորը, ներկայիս Կիթ-սեմանի անունով ծառօթ, ուր Յոյներ աւելին եկեղեցի, զոր կառուցին վերջերս եւ որուն կից կը գտնուի քարայր մը, որ քարկոծման վայրը կը թռի եղած ըլլալ: Դոմինիկեանք ունոր անունով աւելին եկեղեցի է վանք քաղաքիս հիւսիսակողմը, պարիսպէն դուրս, ուր սուրբին տօնին օրը՝ 26 Դիկտ., հանդիսութիւն կը կատարեն: Նոյն երեկոյ, վերջերս հաստատուած սովորութեան մը համաձայն, Ֆրանչիսկեանք կ'իջնեն Կիթսեմանի ձոր, յուսապատկան վերոյիշեալ օրավայրին մէջ կատարելու կարճ արարողութիւն մը:

Օրթոտոքս Եկեղեցին Ս. Ծննդեան յաջորդ օրը Տիրամօր յիշատակին նուիրած ըլլալուն, Ս. Ստեփանոսը կը տօնախմբէ օր մը ուշ՝ 27 Դիկտ.: Ինչ: Յունուոր Գին Յոյներ հոս մեծ հանդիսութիւն կը կատարեն օրավայրին մէջ Ի Կիթսեմանի:

Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի աւանդատունը կոչուած է Ս. Սահիմանոսի անունով: Հոն կը մատուցուի Ս. Պատարագը յաւարտ ժամերգութեան, որուն ընթացքին տեղի կ'ունենայ Վարկաւորաց Զանգէնը: Սովորութիւն է որ երկու վարդապետներ օտարկուողի դեր կատարեն այդ օր: Վերջին տարիներուն, սովորութիւն դարձած է նաեւ այդ օր կատարել Ստրկաւագական ձեռնադրութիւն, հետեւելով Մայր Աթոռի օրինակին: Երեկոյն եան ընթրիք կը տրուի ի պատիւ Ստրկաւագներուն, որոնք ընթացքին խրատական մը կը խօսի Պատրիարք Սրբազանը:

Քանի որ Աւագ Տօները իբրեւ կը յաջորդեն (զարմ Գեղով անշուշտ Կիրակի, Զորիքայրթիկ Ուրբաթ օրերը), Ս. Ստեփանոսի յիշատակը կը զուգարդիպի 24-26 Դիկտ. միջև, որ է ըսել Արեւմտեան Եկեղեցիներու հետ երբեմն նոյն օրը (անշուշտ ոչ Երուսաղէմի մէջ, ուր տօնին ընթացքը կը տարուբերի Յունուոր 6-8ի միջև, գրեթէ Յունաց Ծննդեան):

Երրորդը Աւագ Տօներուն է տօնը Պետրոսի եւ Պողոսի առաքիլոց, կոչուած յաճախ Վիշխարի Առաքելներ: Բոլոր միւս Եկեղեցիներ Պետրոսի եւ Պողոսի յիշատակը կը տօնախմբեն Յունիս 29ին, Ընդհանրապէս այդ օրն է որ Լատիններ կը կատարեն քահանայական կամ ստրկաւագական ձեռնադրութիւն, վատիկանի Ս. Պետրոսի Մայր Տաճարին — ընդարձակագոյն եւ չքեղագոյն տաճարը համագործի — տօնախմբութեան օրն է:

Յոյներ տօնը կը հանդիսաւորեն Ս. Յարութեան Տաճարի գաւթին տրեկիտին կողմը եւ մեր Ս. Յովհաննէս Աւետարանի մատարան վերեւ գտնուող Հայր Աբրահամի վանքի եկեղեցին մէջ, 12 Յուլիսին: Յաջորդ օրն ալ, որ Երկոստատն առաքիլոց յիշատակին է յատկացուած իրենց մօտ, հոն կը պատարագեն, թէև նուազ հանդիսաւորութեամբ: 13 Դիկտեմբերին ալ Պատարագ ունին հոն, Անդրէաս նախակից առաքելի տօնին առիթով:

Ս. Պետրոսի անունով մատուած մը գոյութիւն ունի Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, որ կը գտնուի Ս. Կարապետի խորանին վրայ, յաջակողմն Աւագ Սեղանին: Հոն կարելի է բարձրանալ նեղ սանդղաշարքէ մը, ուրկէ կը բարձրանն նաեւ երբ պէտք ըլլայ հնչեցնել Մայրավանքի մեծ զանգը: Հոն կը մատուցուի Ս. Պատարագը այդ օր: Իսկ ի ձախակողմն Աւագ Սեղանին, Ս. Աստուածածնայ խորանին վերեւ գտնուող Ս. Պողոսի մատարան մէջ Պատարագ կը մատուցուի Երկոստատն առաքիլոց տօնին (որոնց կը միանայ Ս. Պօղոս իբրեւ ՎՅՐԴ առաքել), ինչպէս յիշեցինք իր տեղին: Դիկտեմբեր 26-28ի միջև կ'իյնայ մեծ այս տօնին թուականը մեր մօտ, որ է ըսել Երուսաղէմի մէջ 8-10 Յունուորին, գրեթէ հասարակ հաւաքութեամբ այլ Եկեղեցիներու տօնախմբութեան թուականէն:

Բոլոր Եկեղեցիներ միասին կը տօնեն զոյգ մեծ առաքելներու յիշատակը, միասին վկայուած ըլլալուն համար մէջ: Մեր մօտ երբեմն կ'ըսեն ՎՊօղոս-Պետրոս: (Գիւրահնչիւն): Արտօնի չէ բայց ՎՅՐԴ առաքելային անունը գրեւ առաքելոց ցանկին գլուխը յիշուածին անունէն առաջ:

Զորքորդը և վերջինը Աւագ Տօնե-
րուն է տօնը Որդուցն Որուման՝ Յակոբայ
(Գլխադրի) առաքելոյն և Ծովհաննու (Աս-
տուածաբան) աւետարանչին: Դեկտեմբերի
28ը կամ 29ն է (որ Բարեկենդանն է Ս.
Ծննդեան պահոց) տօնին թուականը —
28ը՝ երբ 29ը հանդիպի կիրակի, Զորեք-
չարթի կամ Ուրբաթ օրուն: Յունուարի
10ին կամ 11ին կը տօնուի հետ:

Միայն մեր եկեղեցին է որ Զերեք-
եան եղբայր առաքելներու յիշատակու-
թիւնը կը կատարէ միասին (թէ և կրտսերը
կը յիշատակենք նաև միւս երեք Աւետա-
րանիչներուն հետ, ինչպէս տեսանք):

Տեառնեղբոր մասին խօսած տառնիս
անբաղարձանք նաև Զերեքեան Յակոբի
տօնին այլ եկեղեցիներու կողմէ տրուած
թուականի մասին: Դալով Յովհաննէսին,
«սիրելի աշակերտ» կոչուածով կ'երևի
Հատինաց մօտ 27 Դեկտեմբերին (շատ մօտ
մերինն): Յունաց մօտ թուականը շատ
հեռու է՝ (8/21 Մայիս): Անոնք սակայն,
26 Մկպա. /9 Հոկտ. ին, խաչանիչով նշա-
նակուած ունին «Բոխումն» (Assumption)
Յովհաննէս Աւետարանչին տօնը, որուն
ականարկութիւնը կայ տօնին առաւօտուն
մեր մօտ կարգադրուած զգալի Յովհաննէս
ճոռին մէջ, ուր կը խօսուի սուրբի աս-
տեղոր կենսութի վերջին օրերու մասին:

Միւր մօտ Շիրակոցն Որումանն անու-
նով (բառերը կու գան Աւետարանչին, իբր
թարգմանութիւնը Յունարէնի Բսկեդէկե
բառին) ծանօթ այս տօնը փառաւորա-
գոյնն է Աւագ Տօներուն: (Մեր մօտ ըսե-
լով պէտք է հասկնալ երուսաղէմի Սուրբ
Աթոռը): Նախօրեակին չարժական սեղան
մը կը շտկուի Ս. Գլխադրի մատրան քով
և կը զարդարուի գանձատան ճոխ սպաս-
ներով: Կէսօրէ ետք, Պատրիարք Սրբա-
զանը եկեղեցւոյ արտաքին գաւթէն «Հրա-
շափառ»ով մուտք կը գործէ Մայր Տաճար
(տանն մը այդ սովորութիւնը կը կրկնու-
ւէր նաև Դաւթի և Տառնեղբոր՝ ինչպէս
նաև վարդապետը = Ալլակերպութեան
նախօրեակներուն), և նախատօնակին նա-
խապահելէ ետք երգեցողութեամբ և թա-
փօրով կը բարձրանայ Պատրիարքարան,
ճիշդ ինչպէս կը կատարուի Տառնեղբոր
նախատօնակի աւարտումին:

Տօնի առաւօտուն, Նորին Ամենա-
պատուութիւնը հանդիպել կը պատարագէ
Ս. Գլխադրի մատրան մէջ — Պատրիար-
քական կը նկատուին նաև Դատաւորի կի-
րակի (Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ,
իբր իրաւունքի հարց) և Զատկի Երկու-
շարթի օրուն Պատարագները — և ապա
ամպոնովսիի ներքև և կենաց Փայտի
մատուցին ի ձեռին կը նախապահէ Մայր
Տաճարին մէջ երիցս դարձող թափօրին:
Դասին մէջ ծնրադիր երգուած «Տէր ու-
ղորմեա՛յն ետք, երգեցողութեամբ կը
բարձրանան Պատրիարքարան, նման նա-
խօրէ երկօրեակն, ուր Ն. Ամեն Սուրբ
Պատարագի նշխար կը բաժնէ բոլորին:

Կէսօրին Միաբանական ճաշ կը տրուի
վանդուց սեղանատան մէջ:

Աւագ Տօները բացառիկ նշանակու-
թիւն ունին Հայ երուսաղէմի համար, ու
մանաւանդ ունենցէ առաջինն ու վեր-
ջինը, տրուած ըլլալով որ Մայրականքի
զոյգ պաշտպան սուրբերուն, Տեառնեղ-
բայր և Զերեքեան Յակոբոսներ, յիշա-
տակը կ'իյնայ այդ չրջանին: Մինչդեռ
արտասահմանի մէջ միւս, միջին երկուքը
կը թուին ստանալ աւելի կարեւորութիւն:

Ուրիշ ուշագրաւ պարագայ մըն ալ
այն է, թէ Աւագ Տօները մեր Ծննդեան
տօներու չրջանը կ'ընեն աւելի երկարատե-
քան միւս եկեղեցիներունը (շո՞ռնալ որ
ուրիշ մեծ սուրբի մը՝ Յովհաննէս Մկր-
տիչ ծննդեան յիշատակով է որ կը փակ-
ուի Ամանորի և Ս. Ծննդեան տօներու
չրջանը մեր մօտ) և առաւել խորհրդաւոր:

Դարձեալ ուշագրաւ պարագայ մը. —
Մինչ միւս եկեղեցիներու մօտ տօնական
չրջանը կը սկսի Ս. Ծննդով (Օրթո-
տօքսնի անոր մօտ իրականութիւնը յաշտող ու-
շինչ ունին զրեւելէ), մեր մօտ Ծննդին
ու Մեռելոցը անցնելէ ետք կարծես ամէն
ինչ վերջացած է, քանի որ Նոր Տարին
անցած կ'ըլլայ արդէն և Մկրտութիւնը
կամ Աստուածայայնութիւնը կը տօնուի
Ս. Ծննդեան տօնին հետ միասին: Իսկ
Անուանակոչութեան տօնը միայն հոս է
որ ունի մեծ կարեւորութիւն:

Տարւոյն վերջին երկու օրերը կ'իյ-
նան Ծննդեան պահոց մէջ, Պահոց միւս
օրերը կ'անցնին նոր տարուան:

Իրբե վերջաբան մեր այս յօդուածա-
շարքին, աւելորդ չենք գտներ տալ հոս
ցանկը այն տաներուն, զոր Արեմոտեան և
Արեհեան Եկեղեցիներ կը տանեն ժխտա-
նաբար (անշուշտ բացի Սուրբ Երկրէն):

6 Յունուար — Յայտնութիւն կամ
Մկրտութիւն Տեառն:

11 Յունուար — Թէոդոս ճգնաւոր:

17 Յունուար — Անտոն ճգնաւոր:

18 Յունուար — Աթանոս և Կիւրեղ
Հայրապետներ Աղէքսանդրիոյ:

20 Յունուար — Եւթիմիոս ճգնաւոր:

25 Յունուար — Գրիգոր Աճաբան:

27 Յունուար — Յովնան Ոսկեբերան
(թէև Յունաց մօտ Սուրբին նշխարաց
փառադրութեան յիշատակն է այդ օր):

3 Փետրուար — Տեառն ընդառաջ:

24 Փետրուար — Գիւտ զխոյ Յով-
նանու կարապետին:

26 Փետրուար — Պարփիւրիոս եպիս-
կոսոս Գաղայի:

1 Մարտ — Եւդոքսեայ կոյս:

11 Մարտ — Սոփոնիոս Պատրիարք
Երուսաղէմի:

18 Մարտ — Կիւրեղ Երուսաղէմացի
Հայրապետ:

25 Մարտ. — Աւետուհի Ս. Աճածնի:

1 Ապրիլ — Մարիամ Եգիպտացի:

23 Ապրիլ — Գէորգ զօրավար:

25 Ապրիլ — Մարկոս աւետարանիչ:
7 Մայիս — Տօն Խաչի (Յունաց՝ Ե-
րեման, Լատինաց՝ Գիւտի):

12 Մայիս — Եպիփան Կիպրացի:

21 Մայիս — Հեղինէ Թագուհի (Յու-
նաց մօտ կոստանդիանոս Թագաւորը ևս):

1 Յունիս — Յուստինիանոս վկայ:

11 Յունիս — Բառնաբառ առաքեալ
(Յունաց մօտ Բարթոլիմէոսը ևս):

12 Յունիս — Ոսոփրիոս ճգնաւոր:

14 Յունիս — Եղիսէ մարգարէ:

24 Յունիս — Ծնունդ Ս. Յովնանու
կարապետին:

29 Յունիս — Պետրոս և Պօղոս ա-
ռաքեալներ:

20 Յուլիս — Եղիս մարգարէ:

22 Յուլիս — Մարիամ Մագդաղինա:

24 Յուլիս — Գրիստինէ կոյս: [Թի:

27 Յուլիս — Պանդայէոն թիշկ:

6 Օգոստ. — Այլակերպութիւն Տեառն:

15 Օգոստ. — Վերափոխումն Ս. Աս-
տուածածնի:

29 Օգոստ. — Գլխատումն Յովնանու
կարապետին:

8 Սեպտ. — Ծնունդ Ս. Աճածնի:

14 Սեպտ. — Խաչվերաց:

20 Սեպտ. — Եւստաքէոս մարտիրոս:

23 Սեպտ. — Յղութիւն Յովնանու
կարապետին:

24 Սեպտ. — Թեկղեայ կոյս:

30 Սեպտ. — Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

1 Հոկտ. — Անանիա առաքեալ:

18 Հոկտ. — Ղուկաս աւետարանիչ:

21 Հոկտ. — Հիլարիոն արքա:

26 Հոկտ. — Դեմետրիոս վկայ:

17 Նոյմ. — Գրիգոր սքանչելագործ:

19 Նոյմ. — Աբդիոս մարգարէ:

21 Նոյմ. — Ընծայումն Ս. Աճածնի:

25 Նոյմ. — Կատարինէ կոյս:

30 Նոյմ. — Անդրէաս առաքեալ:

1 Դեկտ. — Նաուուս մարգարէ:

3 Դեկտ. — Սոփոնիա մարգարէ:

4 Դեկտ. — Վառվառէ կոյս և Յով-
նանէս Դամասկացի:

5 Դեկտ. — Սարա ճգնաւոր:

6 Դեկտ. — Նիկողայոս հայրապետ:

7 Դեկտ. — Ամբրոսիոս եպիսկոպոս:

8 կամ 9 Դեկտ. — Յղութիւն Սուրբ
Աստուածածնի:

13 Դեկտ. — Լուսիա (Լուչիա) կոյս:

16/17 Դեկտ. — Երից մանկանցն (Ա-
նանիա, Ագարիա և Միսայէլ)՝ Լատինաց:
Յունաց մօտ՝ Դանիէլ մարգարէն ևս:

25 Դեկտ. — Ծնունդ Տեառն մերոյ:

26 կամ 27 Դեկտ. — Ստեփանոս նա-
խասարկաւագ:

28/29 Դեկտ. — Մանկունք Բեթղեհէմի:

(Վերջ՝ 16)

Գ. Ճ.